

„България 2030: регионален център на иновации и високотехнологични индустрии“

Позиция на д-р Нели Олова, абсолвент от Кеймбриджкия университет

През последните две десетилетия сме свидетели на скок в развитието на комуникационните и множество други дисруптивни технологии, които изцяло промениха начина ни на живот, при това за много кратко време. В стратегията си за бъдещ растеж и развитие „Европа 2020“, Европейската комисия отдава високо значение на иновациите, залегнали като основен приоритет на стратегията. В същото време, новата програма на ЕС „Хоризонт 2020“ за финансиране на изследователска и иновационна дейност разполага с близо 80 млрд евро бюджет, което я прави най-мощната програма по рода си до момента. За първи път, освен за изследователска дейност в научните институти и университетите, „Хоризонт 2020“ поставя акцент върху подпомагане на иновативните малки и средни бизнеси, като отделя 2.8 млрд евро за комersiализацията на иновациите и превръщането им в търговски продукти. Публикуваният тази година доклад на президентския Съвет по науки и технологии към ЕК „Науката е бъдещето на Европа“ дава ясни индикации, че акцентът върху технологиите и иновациите ще се запази и в глобалните тенденции до 2030.

Българската икономика претърпя множество трудности през периода на прехода. Независимо от това, страната ни има утвърдени традиции във високите технологии (като компютърните технологии и фармацевцията), и това я поставя в добра позиция за постигане на приоритетите, заложи от ЕК. В последните години иновативната предприемаческа култура в България набира скорост и вече съществува малка, но стабилна екосистема, която привлича млади предприемачи и от съседни държави. Тази промяна се забелязва и извън България, и не случайно преди седмица Форбс постави София сред 10-те най-подходящи градове за стартиране на собствен бизнес. Достъпът до европейските инвестиционни фондове, ниският подоходен данък и наличието на благоприятна среда от успели предприемачи, бизнес ангели и ментори са отлична основа настоящата тенденция да се запази.

В този смисъл, до 2030 България има реалния потенциал да се превърне в регионален лидер по иновации и високотехнологични индустрии, и това безапелационно трябва да бъде основната ни ос на развитие.

За да се случи това, е важно развитието на редица фактори в следващите 15 години, които да поддържат настоящата тенденция и да допринесат за увеличаване на нейния мащаб, сфери и значение за икономиката.

1. Държавна политика

На първо място, е необходима категорична държавна политика на ниво национална стратегия в посока стимулиране на иновативното предприемачество и технологичния бизнес, която да бъде неотклонно следвана от настоящето и бъдещи правителства. Тук ролята на държавата е да планира, координира и насърчава дейностите, заложи в тази линия на развитие. Позитивните примери от САЩ, Великобритания, Германия, Франция и Италия демонстрират, че насоката и тласъкът за икономически растеж чрез иновации се задават на ниво държавни политики, а не възникват спонтанно в изследователските институти и университетите, които традиционно не общуват с бизнеса. Държавата изгражда законовата рамка и условията, при които ще функционират иновативните компании, административните и бюрократични процедури, с други думи улесненията или спънките, които могат да застанат пред новите бизнеси. За иновативните рискови бизнеси, изискващи мащабни стартови капитали, е необходима обща икономическа и политическа стабилност в държавата. Поддържането на такава занапред би предпоставило привличането на все по-големи инвестиционни

фондове и рискови капитали на българска територия, които да доведат до развитието и на „висшия пилотаж в рисковите инвестиции“ - биотехнологичните индустрии, за които България има голям потенциал откъм кадри и традиция, но не и нужния капитал.

Поддържането на нисък подоходен данък е ключово за привличане на инвестиции в рискови предприятия и поощряване на местната предприемаческа култура. Данъкът върху иновативните бизнеси трябва да остане нисък, дори да се наложи смяна на плоския данък преди 2030. За пример, Великобритания, лидер в иновативното предприемачество в Европа, въведе 10% данък върху доходи от патенти и иновации, при 20% подоходен данък за всичко останало. Безспорно, ниският данък е важен стимул за новосформиращата се предприемаческа екосистема в България и следва да се запази.

2. Финансиране на иновациите

Без съмнение, настоящият дъжавен бюджет за наука и образование не е достатъчен за поддържане на конкурентна развойна дейност. Залегналите цели по програма Европа 2020 за достигане до 1.5% от БВП за наука и образование трябва да бъдат изпълнени, и увеличени до 2030.

По пример на „Хоризонт 2020“ и на други европейски държави, трябва да се направи отделно перо от държавното финансиране за проекти с потенциално търговско значение, и по този начин да се стимулират учените сами да търсят приложения на тяхната изследователска работа. За такъв тип проекти следва да се насърчат и сътрудничества между изследователските центрове с индустрията, така че да се увеличи дела на недържавно финансиране.

Отново пример с Великобритания, където институтите и университетите биват поощрявани в зависимост от усилията и успехите им в сключването на споразумения за лицензи или сътрудничества с компании, или бройка създадени спин-оф компании. Наскоро BBSRC (еквивалент на ФНИ) направи и състезание между институтите, от което най-добре представилите се получават награди под формата на допълнително финансиране за иновации с търговско приложение (виж Excellence with Impact).

3. Високо квалифицирани кадри

Това е ресурс, който все повече липсва на България, и мненията на многобройните аутсорсинг компании за липса на достатъчно добре подготвени кадри, го потвърждават. Няма точна статистика за броя емигрирали учени и инженери, но със сигурност са десетки хиляди, заедно със завършващите в чужбина млади студенти, които остават да работят навън. За развитие и лидерство в сферата на иновациите е необходима държавна стратегия за поне частично привличане на този ресурс обратно в страната в следващите 15 години, свързан не само с конкретни умения (ноу-хау), но също така с мрежа от контакти и инвестиции. Много от нашите учени в чужбина имат бизнес идеи, които биха могли да реализират в България, или готови бизнеси, които да пренесат.

4. Интелектуална собственост (ИС)

Предстои изграждането на национална стратегия за ИС, важна и неизбежна стъпка към бъдеща лидерска позиция в иновациите. Във формулировката на тази национална стратегия, биха могли да се заложат принципите на привличане на български учени и инженери от чужбина, тъй като в момента няма реално какво друго да ги привлече обратно. Понастоящем учените в България притежават правата върху откритията си, а университетите нямат правото да извършват търговска дейност - противоположно на ситуацията в САЩ и други страни от ЕС. Важно е правата върху експлоатация на ИС да се запазят в ръцете на учените, със задължението те да търсят търговско приложение или в противен случай да прехвърлят ИС на института/университета, които пък трябва законово да добият права за експлоатиране на ИС. Възможността да експлоатират търговски откритията си в България, което не им е директно позволено или е по-скъпо

в чужбина, би могла да привлече редица български или чужди учени и такива примери вече има с кадри от Харвард. От това ще се вливат средства в самите изследователски центрове, приели тези учени, съответно от наеми или проценти, които им се полагат по договор. Всички тези възможности и взаимоотношенията „учен – университет/институт“ следва да се предвидят в детайли в бъдещата национална стратегия за ИС.

5. Технологичен трансфер и комерсиализация

Макар че има определени стъпки в тази насока, е необходимо създаването на работещи центрове или офиси по технологичен трансфер от типа на тези в САЩ или Великобритания с компетентни специалисти с предишен опит в областта. Обикновено това са мултидисциплинарни екипи от кадри с научно или инженерно образование, често с докторски степени, с опит в индустрията или придобита МБА, тъй като вникването в материята на откритията е от първостепенна важност. Тези позиции също биха могли да привлекат експерти от чужбина. Ненужно би било създаването на офиси във всеки университет или факултет, но всеки университет следва да има поне един кадър отговорен за технологичния трансфер и комуникация на държавните политики в съответното заведение. Прави впечатление, че в България тази сфера е доминирана от патентни адвокати, което не е характерно като практика, тъй като са необходими специалисти с поглед върху индустрията и пазарното приложение на иновациите, познаване спецификите на съответните пазари и търсене. Тяхната роля е във връзката между учените и компаниите, намирането на приложение или пазар за откритията, осъществяване на бизнес преговори с индустрията, както и помощ при стартирането на нови компании и посредничество с инвеститорите. Следователно, намирането на кадри с подходящата компетенция в централите по технологичен трансфер ще е важна стъпка в това да се гарантира техния успех и ефективната комерсиализация на иновациите.

6. Образователна дейност на бъдещото поколение от предприемачи

Изключително важна е образователната дейност, тъй като това е дългосрочна инвестиция в утрешното поколение високотехнологични предприемачи. За учениците това значи ранен досег с иновативното мислене, технологиите и науката, посредством задължителни училищни дни „на гости“ в институти и лаборатории, участия в технически клубове (от типа на съществувалите в миналото), посещения на технологични и научни музеи, фестивали на науката и насърчаване създаването на печатни издания от типа на едновременните „Млад техник“, „Криле“, „Космос“ и т.н.

За студентите, освен цялостно покачване на нивото на образованието, е необходима задължителна образователна дейност по комерсиализация на иновациите, типове и експлоатация на ИС, както и задължителни занятия на магистри и докторанти с посещаващи групи ученици и участия във фестивали на науката.

Значението на медиите тук е голямо, тъй като от тях зависи преуспелите високотехнологични проекти, фирми и техните лидери да се отразяват и да служат за положителен пример на младото поколение.

Трябва да се насърчи както създаването на самоорганизирани технически клубове за ученици и любители, така и на студентски предприемачески клубове, които заедно с офисите по технологичен трансфер да организират състезания по бизнес идеи в университетите. Стопанските факултети да организират акселератори за студенти с идеи, където да помагат за изграждане на бизнес модел и бизнес план на бъдещи спин-оф компании. По този начин ще се възпита и мобилизира едно поколение от бъдещи млади предприемачи, което се интересува от науката и технологиите, познава положителните примери, има ролеви модели на преуспели чрез технологиите личности, мечтае да следва техния път и де факто има всички предпоставки да го направи.